

VASKR SENJE POZORJA

o sedamnaestim
pozorišnim igrama

U toku priprema XVII Sterijinog pozorja najavljene su radikalne izmene. Kada je spomenuto ime selektora, Georgija Paroa, sumnji gotovo da nije bilo. Ali, radikalizam koji je uz pompu najavljen, sveo se na samo nekoliko detalja. Pozorje je kvalitativno ostalo nepromenjeno. Kao i prošlih godina, opet smo videli dve značajne i zanimljive predstave. Ostale će se zaboraviti, ostaće samo u dokumentaciji Odbora Igara.

Rad Ocenjivačke komisije trebalo je, između ostalog, da posvedoči radikalnost promena. Sastanci Komisije odvijali su se istovremeno sa radom Okruglog stola kritike. Ako se ova odluka nešto pažljivije sagleda, videćemo da je ona neminovna, normalna, u pravom smislu reči demokratska. Stoga nam može biti nejasno zašto nužnost označiti radikalnošću. Takva odluka je nakon sedamnaest godina morala da se donese. Da bi se imalo potpuno poverenje u ljude koji sačinjavaju Ocenjivačku komisiju, potrebno je da se ima uvid u njihovo mišljenje o svakoj predstavi, ako ni zbog čega drugoga ono zbog jasnoće nesuglasja između pojedinca i odluke Komisije.

Godinama se, izgleda, ne menja sastav Okruglog stola. Većno isti mozgovi kazuju šta misle, ali i da to ne čine, na osnovu njihove metodologije razmišljanja, moglo bi se sa sigurnošću tvrditi šta o kojoj predstavi misle. Posledica takvog stanja je svakako najznačajnija. Između autora predstava i kritike nema sporazuma, te se predstave stvaraju po sopstvenom nahodjenju autora, a ne po zaslugama kritike koja bi mu pomogla u stvaranju.

Posebnu temu za razmišljanje predstavlja problem opravdanog ili neopravdanog poverenja selektora. Za sada je nemoguće dokazati koliko je bilo boljih predstava ove godine u Jugoslaviji od ovih viđenih na Pozorju.

Od svih predstava — *Kuća oplakana* Rodoljuba Čolakovića, u dramatisaciji Miroslava Belovića i Slobodana Unkovskog, u izvođenju Narodnog pozorišta iz Sarajeva; *Proživka za večnost* od Dimitrija Tadića, u izvođenju Teatra Joakima Vujića iz Kragujevca; *Na ludom belom kamenu* (Borislava Pečića, u izvođenju Ateljea 212 iz Beograda; *Terasa* Jovana Hristića, u izvođenju Narodnog pozorišta iz Beograda; *Svečanost se odlaze* od Jevrema Brkovića, u izvođenju Crnogorskog narodnog pozorišta iz Titograda; *Norci (Ludaci)* od Dušana Jovanovića, u izvođenju Slovenskog ljudskog gledališta iz Celja; *Predstava »Hamleta« u selu Mrduša Donja, općina Blatuša*, u izvođenju Teatra ITD iz Zagreba — samo dve su u stanju da pravdaju selektorov odbir. I to dve poslednje, što je, naravno, mnogo uticalo na celokupan utisak o Pozorju.

O *Ludacima* Dušana Jovanovića najbolje, možda, govori Taras Kermauner:

»Jovanovićeve drama *Ludaci* sačinjena je od tri nivoa. Najgornji je javni, istorijski ili laži-istorijski, onaj koji se pravi i proglašava istorijskim, državno-društveni, idejni; njega predstavljaju ludaci-revolucionari-sudije-komandanti. Ispod njega je drugi, privatni, koji zastupaju mladi momci, ludaci u drugom značenju; oni ipak učestvuju u revoluciji i doživljaju u njoj — kroz nju — jedno lično iskustvo koje ih — unutarne — pogađa. Njihov nivo je, dakle, prvo privatni, a zatim se na svojevrsan — možda čak tragičan — način deprivatizuje, odnosno problematizuje kako socijalnost tako privatnost. Tek treći nivo je zaista sasvim privatnički. U njemu igraju najsmješniji, najodvratniji, najjadniji ludaci (dok su prvi bili preteći i opasni, drugi otvoreno — zburnjeni; suština drame je u njihovoj priči); ovi treći su malograđanska slovenačka porodica Karla, Debele i Druge koja beži od istorije, revolucije, javnosti, egzistencijalnih iskustava, i učaurena je u golu potrošnju, a upravo ona je ugrožena revolucijom. Kroz njihovo pričanje revolucija se opet ukazuje s druge strane i još više se relativise. Sta je revolucija? To što od nje hoće ludaci — komandanti? Što doživljavaju ludaci-malograđani? Ili, pak, mamurno, nikud vodeće, besmisleno iskustvo koje će steći mladi momci? (...) Facit? Nije ostalo

ništa čvrsto, jezgrovito, postojano. Jedni su umrli, drugi ubijaju, treći tiranišu (vladanjem i buntom), četvrti životare i troše i štete i rmbaju, peti pijanče i prevrću devojke i izazivaju, svi postupaju tako iz potpune nemoći (oba umrla takođe); ljudski svet je svet moći koja je brutalno glupa i ubilačka i nemoći koja je jadna i smešna. Svi smo ludaci«. (Preveo sa slovenačkog Dejan Poznanović.)

Predstava »Hamleta« u selu Mrduša Donja, općine Blatuša je druga vredna predstava, ali sigurno manje od *Ludaka*. Brešan je, na izvestan način povukavši paralelu između Šekspirovog Hamleta i svoga, uspeo da zanemari optimizam koji nam na kraju nudi Šekspir. Stoga je tragičnost Brešanovog teksta veća, bolnija, surovija, istinitija.

Svršetak gerilskog oblika revolucije, onoga elementarnog, nesumnjivo inicira jedan futuristički, ideološki oblik podržavanja svake ideje i dela jednom krajnje simplifikovanom klišeju. Otuda je primitivizam legalan oreol kao posledica apriornog prihvatanja kolektivne svesti. Tumačenje revolucije (koja je samo jedna rečenica ili minorna shema za primitivce) odigrava se u realitetu sasvim iracionalno, ne dozvoljavajući ma kakav drugi način eksplikacije drugih meditacija, te se stvarnost prividno odigrava, jer postoje dve sasvim različite stvarnosti: jedna je stvarnost onoga što zamišlja, podrazumeva ili prihvata, a druga je negativno označena, neuklapajuća, pomalo tužna zbog svoje logičnosti i kritičnosti, ne shematizovana, već otvorena, čista i iskrena, da bi obe činile jednu brutalnu sliku iracionalizma.

Svakako, Brešan se pridržavao ovakvog poimanja revolucije i postrevolucionarnih zbivanja. Njegova kritika je, na žalost, sprovedena krajnje konvencionalno. Zasnovao ju je na već poznatom gegu, čije je svojstvo da olakša posao glumcu kako bi se ukalupio i postao prihvatljiv za publiku, a kao posledicu toga zatupio ostricu toliko kristalne i poštene kritike. Brešanov tekst je ponudio igru glumcima — ne ideji. Publika najmanje komunicira sa ostricom teksta. Svaka tragika koja je u tekstu, pri čitanju, naznačena i uhvatljiva, na sceni, u igri je, osim u nekoliko momenata, skrivena, neuhvatljiva, gotovo zanemarena. Taj nedostatak je u načinu konzumacije: likovi su toliko »nabodeni«, da nisu u stanju eksplicitirati svoju psihološku dimenziju — puko su mehanički. Samo je Božidar Boban u ulozi Joce »Hamleta« iznašao smisao ispoljenja tragike. Reditelj Božidar Viočić više je vladao faktorom igre, nego strukturom tragičnosti našeg postrevolucionarnog primitivizma.

Nakon ovih nekoliko opaski i zanemarivanja o ovogodišnjem Pozorju, da završimo sa vizijom sledećih Igara. Iduće godine postojaće više sekcija. Zvanična selekcija, informativna selekcija i omladinsko-studentska selekcija. Zvaničnu selekciju treba da zastupaju samo one predstave koje stvarno kazuju nešto bitno za budućnost orijentacije u teatru, jer Pozorje ne sme da bude rezime jugoslovenskog stvaralaštva — ono mora da bude stvaralački inicijalno. Informativnu selekciju sačinjavaju eksperimentalne scene i ona ostvarenja pri institucionalizovanom pozorištima koja nisu ograničena formalnim uzusima. Nije bitno da li je autor teksta ili grupe Jugosloven. Omladinsko-studentska selekcija predstavlja bi najveće domete amatera u Jugoslaviji.

Ujedno bi se na različitim platoima u gradu održavale razne manifestacije i hepeninzi. Svaki trg bi služio nekim projektima. Likovni umetnici održavali bi izložbe po ulicama, muzičari bi održavali koncerte po parkovima, dok bi se na trgovima i bulevarima odvijao program hepeninga. Svaka akademija obavezno bi morala da dođe sa nekim programom (pozorišna, filmska i radio-televizijska, likovna i muzička). Ali, da bi se sve to ostvarilo, potrebno je dezistitucionalizovati celokupnu organizaciju Pozorja, osloboditi ga građanskih predrasuda i omogućiti ovome gradu da Igre doživi kao stvarno postojeće. U vreme Pozorja iduće godine ovaj grad treba da živi teatar.

